

המשכן לאמנות לגבורות

המשכן לאמנות ע"ש חיים אתר בעין חרוד, חונג שמונים שנה להיווסדו, בתערוכה מרשימה מאוספי המשכן. כ־250 יצירות שנוצרו ע"י 150 אמנים, מציגות את סיפורה של עין חרוד, התנועה הקיבוצית וההתיישבותית, סיפורה של מדינת ישראל, וסיפור גלגולו של העם היהודי מראשית המאה ה־20 ועד ימינו אנו. אוצר: יניב שפירא

יובל דניאל

"אני מאמין באמונה שלמה בנשק היצירה האמנותית־חברתית. הציור והפסל – כסופר וכמשורר – צריכים לראות את עצמם כשורשרת הזחה של הבניין, חבלי יסוד במפעלנו. בבית זה צפון נשק עיקרי לחינוך"

(חיים אתר)

ימים אלה חוגג המשכן לאמנות ע"ש חיים אתר (מיסודו ומנהלו הראשון של המשכן) שמונים שנה ליסודו. אין זה דבר של מה בכך; מוזיאון ראשון בהתיישבות העובדת ומתראשונים בארץ. לחובבי הרוח והתרבות בהתיישבות כפרת ולשוהרי היצירה בארץ ככלל זו חגיגה של ממש. כריכת לתת לה נראות ראויה ומחכימה כחר אוצר המוזיאון והתערוכה יניב שפירא (קיבוץ יזר) (אתיקר) אתר, חבר עין חרוד ונלך מרשימה מאוספי המשכן, האצורים במחסניו, כינהם נכסי צאן ברזל מהיצירה והתרבות היהודית.

כותב האוצר יניב שפירא במבוא לתערוכה:

"התערוכה "מאוצרות המשכן לא־מנות", מוקדשת לאוספים שאצוּרו במשכן במרוצת שמונים שנתיו מוצגת על פני כל אולמותיו. פריי שמה מקיפה זו של האוספים מאפשרת להתחקות באמצעותם אחר המטרות שהציבו לעצמם חברי קיבוץ עין חרוד בהחלטתם להקים מוזיאון. היא

יטף זריצקי, ציור עם כחם כתום, 1972

מיים. על פיתה רלה חי ימים תמיים ושוטט בחוצות הקריה, כששק המציאות על גבו – מן השק סירב להפריד ולהפיקו במקום אחר: חשש וחשר. אך התיק – תוך שטרש קעיר היה סר לפרקים למגרש ריק, לחרד מרגות, מוציא את אמת משכיות החמרה מביט ומביט – ונהנה, ואיננו שבע ומאשר, כילד בצעצוע נכסף." כתב חיים אתר על ראשית המשכן ויערו (קטעים מרשימה "בעל המש" מ"ד 27.10.1948 עם תוכנית בית הקבע של המשכן).

[...] המשכן לאמנות נטל על עצמו יעור זה של יצירות אמנים יהודיים – החל ממלאכת־מחשבת יהודית, כנון ריכוז תנוכיות, קערות לפסה, פרוס קטן במשרדו אשר במשכן. האוסף שעמד לרשותו של האוצר קבע את עומק התערוכה. הריקה ארזי והבחינה לא הייתה פשוטה. בתערוכה כ־250 יצירות שנוצרו ע"י 150 אמנים. יניב מקפיד להר" גיש שהתערוכה היא יותר מיצירות אמנות, היא סיפורה של עין חרוד, התנועה הקיבוצית וההתיישבותית, היא סיפורה של מדינת־ישראל, וסי גור גלגולו של העם היהודי מראשית המאה ה־20 ועד ימינו אנו, לאורך מאה ועשרים שנה.

כיצד אצרת את התערוכה? "ניגשת אל התערוכה כמו אל דף חלק. ללא אג'נדה מוכנה מראש. הת" ערוכה התגבשה וקיבלה את אופייה מתוך שהות של ימים ושעות במחסן המאה ה־20 ועד ימינו אנו, לאורך מאה ועשרים שנה.

תערוכה היסטורית

הגעתי למשכן לסיור מקדים כמה ימים לפני פתיחת התערוכה, לשייחה עם המנהל והאוצר הראשי של המוזיאון יניב שפירא. התערוכה כבר עומדת, פה ושם תיקונים אחרונים. עוד מבט, עוד ליטוש: חגיגות כפתה, וההתרגשות כבר מורגשת באוויר. לא כל יום חוגגים "בברות". אישית כאשר אני מבקר במשכן אני מרגיש השלם על גזונו.

יניב שפירא, האוסף הוא כמו מניפה של תולדות האמנות הישראלית

בבית, אני מתקבל תמיד כתימות וכמאור פנים ע"י צוות המוזיאון. "ו" התערוכה היסטורית" שבאה לספר סיפור. הולם גדול יותר מסך פריטיה" אומר לי יניב על ספל אסי פרוס קטן במשרדו אשר במשכן. האוסף שעמד לרשותו של האוצר קבע את עומק התערוכה. הריקה ארזי והבחינה לא הייתה פשוטה. בתערוכה כ־250 יצירות שנוצרו ע"י 150 אמנים. יניב מקפיד להר" גיש שהתערוכה היא יותר מיצירות אמנות, היא סיפורה של עין חרוד, התנועה הקיבוצית וההתיישבותית, היא סיפורה של מדינת־ישראל, וסי גור גלגולו של העם היהודי מראשית המאה ה־20 ועד ימינו אנו, לאורך מאה ועשרים שנה.

כיצד אצרת את התערוכה? "ניגשת אל התערוכה כמו אל דף חלק. ללא אג'נדה מוכנה מראש. הת" ערוכה התגבשה וקיבלה את אופייה מתוך שהות של ימים ושעות במחסן המאה ה־20 ועד ימינו אנו, לאורך מאה ועשרים שנה.

הגעתי למשכן לסיור מקדים כמה ימים לפני פתיחת התערוכה, לשייחה עם המנהל והאוצר הראשי של המוזיאון יניב שפירא. התערוכה כבר עומדת, פה ושם תיקונים אחרונים. עוד מבט, עוד ליטוש: חגיגות כפתה, וההתרגשות כבר מורגשת באוויר. לא כל יום חוגגים "בברות". אישית כאשר אני מבקר במשכן אני מרגיש השלם על גזונו.

תיחה, עורר ומסייע לצוות המסור של המשכן כמה שנדרש. לפני שהוא אץ לעבודת הליטוש האחרונה, הוא עוצר, מהרהר, מבקש להגיד לפני הליכתו עוד דבר נוסף: "בתערוכה יש גם ממך משמער תי של מחווה לרבים מחברי וחברות עין חרוד, שבמהלך השנים הקדישו ממרצם, מזמנם, מתשוקתם ומאמונם למפעל אריר זה. שחלמו, זימו, שמרו, סיפרו והצמיחו מתוכו עולמות של תוכן. ובמיוחד למנהלי ואוצרי המי שכן שכנו את האוסף, בהם חיים אתר, אהרון ציולינג, ורנר שום, זוסיה עפרון וגליה כר אור. בנימה אישית, גליה, שהייתה גם זו שבנתה ועיצבה את זהותו של האוסף כעשורים האח" רונים".

נפרדתי מיניב שפירא, הוא לעיי סוקיו ואני לסיכוב כאולמות התע" רוכה. לא תמיד מוקדש מלוא המשכן לתערוכה נפרדת. הפעם החלטה זו מוצדקת ונכונה. האולם הראשון בכניסה למשכן מוקדש, איך לא, לעין חרוד ורוח המקום. העבודות כחר זה מציגות את "אידיאת" עין חרוד, כפי שהסתמנה בתודעה היש" ראלית (הדרך לעין חרוד...). התרג" שתי לראות את שלושת הדיקנאות של ילדי הקיבוץ משנות הראשית, שצייר חיים אתר בסגנון אקספרסיבי בולט בצבעי שמן. הציורים מבטאים ליים ברוח שהם מעבירים (חיים אתר נחשב לצייר דיוקנאות משוכח). כעובד בארכיון השומר הצעיר בג" גלות הגלבוץ), ציורו הפנורמי של

איש בתניה עלית ו"ליל העשרים" אריה אלוואל, שהיטיב לבטא את האידיליה של ההתיישבות בעמק. ו"צוער בנגב" של יוחנן סימון, הבא דמויות המוכרות לי כאמצעות מס" מכיהם וציוריהם הספונים בארכיון, כעובד בארכיון השומר הצעיר בג" גלות הגלבוץ), ציורו הפנורמי של

זאב בן צבי, החלון, 1936

אורי רימון, פרה אדומה, 1954

ההארות לכולנו עד היכן מגעת רוחה של עין חרוד. הרר גת בת הדור הע" כשווי, ששורשיה האישיים נטועים בעין חרוד ("מבט על בית הקברות"), היכן נמצאים השורשים של כולנו בני ההתיישבות העובדת ובני הארץ הנו. בפרק זה לא נפקד מקומנו של אדריכל המשכן שמואל ביקלים שבשני תרשימי המשכן מצליח לרגש לא רק בתוכן החזון האדריכלי אלא גם באופן ביצועו הגרפי." שני פרקים (5'2) מוקדשים להיי היומיום כעיריה היהודית, לפרעות לגלות ולשואה. ציורים ויצירות המבטאים פולקלור ומסורת, טקסים רתיים ותגי ישראל. את הווי החיים בימים אלה של הגרות לאום והפרדה לאומית והסבל. ריגשה אותי תמונה שצייר יעקב שטיינהרט, גדולת ממדים בצבעי שמן כהים על בד. הציור מר" קדש ל־9 באב. (הציור משנת 1945 שנת סיום המלחמה). בקרמת הציור דמויות כהות מככות על החורבן. ברקע שמיים צהובים, ספק להבות כר" פרות את נפש האדם הצעיר. האוסף הוא כמו מניפה של תולדות האמנות הישראלית. האוסף איננו אובייקטיבי, אלא ביטוי לתפקיד שהמשכן לקח על עצמו בתערוכותיו ובכניית האוסף. בהעלאת נושאים ואמנים שלא בה" כרח נמצאים בהמוניה של האמנות הישראלית מסיבות שונות". הזמן רץ, יניב עסק לקראת הפ'

חיים אתר, נער, 1950

פאטמה אבורומי, דיוקן עצמי 2011

גם ואולי בעיקר להציב מראה, דילמות. ליצור אי נוחות שתעורר מחשבה ושאלות.

פרק "המופיש הישראלי" חותר כמעט לסיים הסיוך בתערוכה (פרק 11). הוא מוצג באולם העמודים בכניסה למשכן. המופיש הישראלי מקורותיו בקבוצת "אופקים חדשים", וריצקי, שטרייכמן וסטימצקי היו המובילים. אישית התרשמתי מיצירתו של מיכאל גרוס בה הוא מקבע את צבע האוקר כמוכיל צבע זה בציורי ההפשטה של הגוף הישראלי. אורי רייזמן מר" סוף לקומפוזיציה הצבעונית את תכלת השמים וירוק השרות והמטעים, ביחד עם האוקר נוצר מינימליות מופשט של גוף חקלאי (יצירתו של רייזמן משמשת מצע לכרות התערוכה). "לאה ניקל משה קופרמן, פיני צינוביץ וצבי גבע, משקפים "נופי נפש" או התמודדות עם ערכי ציור טהורים ברוח הזמן" (כהגדרתו של האוצר יניב שפירא).

פרה אדומה

הפרק השישי בתערוכה מוקדש לאמני הקי" בוך. עבודה גדולה ממדים של אורי רייזמן (כבר) משנת 1954, מגלמת בעיניי את מחותו של הקיבוץ והמהפכה התעסוקתית אליו הוא שאף: מלא מסגרת הציור, פרה אדומה (סר) ציילטיט ? ולמרגלותיה חברת קיבוץ, וישנת על שרפרף חליבה עם מטפת לרא" שה, לבושה בכגרי עבודה וחולבת והפמיניזם בהתגלמותו. הפרה גדולה ומנומנטלית כמו זה, והאישה קטנה לעומתה, ובכל זאת היא מתמודדת בכבוד מול האתגר. רגע קטן מחיי הקיבוץ, רגע גדול בשכיל המתבונן בציור.

יצירה נוספת, אף היא משנת 1954 לא גרד" לה בממדיה, מבטאת אף היא את רעיון הקי" בוך באמצעות טבע דומם. ככר לחם מונח על עיתון "על המשמר" ולידם עומדת כמגדלוד עשיות נפט ("לא על הלחם לברו"). בקיבוץ לא רעבו לחם, בציור הוא מייצג את הבסיס החומרי העולמי, העיתון המפלגתי היה כלי לביסוס רעיוני להשקפת עולם. האור ממגדלת הנפט מאפשר את נוכחות שניהם. הצייר הוא דואר ריילינגר (הודרע). בשנת 1954 התקיימה במשכן תערוכה של ציירים מהקיבוץ שתיארו נושאים מחיי הקיבוץ. ציורים אלה ואחרים היו חלק ממנה.

האוצר בתנועה אומנותית וחברתית לא פסח על הפריפריה. קרא לה – דרום (פרק 9) פרק זה נותן מקום לריני הקולות כנגדון החברה הישראלית, כמו לאלה מהמגזר הערבי שדווקא בימים אלה של הגרות לאום והפרדה לאומית והסבל. ריגשה אותי תמונה שצייר יעקב שטיינהרט, גדולת ממדים בצבעי שמן כהים על בד. הציור מר" קדש ל־9 באב. (הציור משנת 1945 שנת סיום המלחמה). בקרמת הציור דמויות כהות מככות על החורבן. ברקע שמיים צהובים, ספק להבות כר" פרות את נפש האדם הצעיר. האוסף הוא כמו מניפה של תולדות האמנות הישראלית. האוסף איננו אובייקטיבי, אלא ביטוי לתפקיד שהמשכן לקח על עצמו בתערוכותיו ובכניית האוסף. בהעלאת נושאים ואמנים שלא בה" כרח נמצאים בהמוניה של האמנות הישראלית מסיבות שונות". הזמן רץ, יניב עסק לקראת הפ'